

Оксана Квітка — здобувачка Інституту педагогіки НАПН України, м. Київ, Україна.

Коло наукових інтересів: формування компетентності культурної обізнаності й самовираження студентів гуманітарних спеціальностей.

e-mail: kvitkaoksana815@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-6028-2068>

УДК 37.091:378

<https://doi.org/10.32405/2411-1317-2020-3-98-103>

ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПОНЕНТІВ ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

У статті акцентовано увагу на потребі розвитку загальнокультурної компетентності у студентів гуманітарних спеціальностей. Схарактеризовано ключові компоненти формування загальнокультурної компетентності. Виявлено педагогічні умови процесу формування загальнокультурної компетентності, які мають теоретичне значення і слугують орієнтиром для розробки технології професійної підготовки студентів гуманітарних спеціальностей. Описано перелік навичок, якими мають оволодіти студенти в результаті реалізації та дотримання виділених умов формування компонентів загальнокультурної компетентності студентів.

Результати, представлені в статті, становлять науково-теоретичний базис для подальшого вивчення даного питання. У зв'язку з цим запропоновано напрям подальшого дослідження, а саме вплив соціальних медіа на процес формування загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей, оскільки швидка інтеграція та глобалізація інформаційних технологій у життєдіяльність кожної людини є незаперечним чинником його впливу на особистість.

Ключові слова: компетентність; загальнокультурна компетентність; ключові компоненти; студенти; гуманітарні спеціальності.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Людство завжди жило в різноманітному етнічному суспільстві, де необхідно працювати в умовах все більш різноманітного, культурного середовища та вміти взаємодіяти, спілкуватися, будувати відносини та ефективно працювати з людьми різних культурних та етнічних груп.

Сучасний світ надзвичайно різноманітний і глобальний та характеризується швидкою інтеграцією інформаційних технологій до всіх сфер життєдіяльності суспільства.

Нова інформаційна ера вимагає від системи освіти, ефективного впливу на процеси розвитку особистості, що має забезпечити зміну в студентів способу мислення й удосконалення інноваційного та творчого потенціалу [10].

Розвиток інформаційних технологій надає можливість людям здійснювати міжкультурну взаємодію з різноманітним населенням земної кулі більш швидко і зручно. Сайти соціальних

мереж, блоги і чати надають змогу людям взаємодіяти через національні кордони. Багато галузей промисловості в наш час мають значний обсяг міжнародного співробітництва, а кар'єра сучасного фахівця в багатьох сферах все частіше передбачає роботу з людьми з різних частин світу.

Велика кількість організацій підкреслюють важливість розвитку загальнокультурної компетентності та пов'язаних з нею навичок, як необхідної властивості конкурентоспроможного фахівця. Багато закладів вищої освіти включають культурні знання і розвиток у рамки здобуття майбутніми фахівцями вищої освіти і підготовки студентів до власного кар'єрного шляху, створюючи можливості для їхньої участі у міжнародній взаємодії, що передбачає розвиток уміння розуміти і цінувати розмаїття у багатьох його формах, а також ефективно взаємодіяти і спілкуватися з представниками різних культур.

Незважаючи на те, що суспільство стає все більш культурно-різноманітним і глобалізованим, проблеми, пов'язані з нерівністю, упередженістю в міжкультурній взаємодії, залишаються, що є актуальною проблемою у процесі професійної підготовки студентів гуманітарних спеціальностей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. Процес формування культури особистості розглянуто в наукових працях: І. Зязюна [1], О. Малихіна [4], А. Хуторського [8].

Основні підходи до визначення сутності та структури загальнокультурної компетентності у свої роботах досліджували: І. Гриценко [5], К. Савельєва [6], Н. Хорошилової [7].

Вивченням проблеми формування загальнокультурної компетентності як якісної характеристики освіченості студентів гуманітарних спеціальностей займалися такі науковці: І. Гриценко [5], О. Малихін [3], Г. Удовіченко [9], Н. Хорошилова [7], В. Шинкарук [9].

Мета статті. Сутнісний аналіз формування ключових компонентів загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей, як умови їхньої конкурентоспроможності в майбутній професійній діяльності.

Виклад основного матеріалу. Термін «загальнокультурна компетентність» здебільшого описує сукупність навичок, цінностей і принципів, які сприяють оптимальній взаємодії між індивідом та різними культурними і етнічними групами, з якими особистість має змогу контактувати [3], [5].

В основі загальнокультурної компетентності лежить ефективне спілкування, властивістю якого є прагнення до взаємної поваги і співчуття. Загальнокультурну компетентність зрідка пов'язують з терміном «різноманіття» в тому сенсі, що «вона сприяє визнанню і прийняттю відмінностей у зовнішності, поведінці і культурі в цілому» [1]. Володіючи глибоким розумінням того, як ефективно і шанобливо взаємодіяти з людьми з широкого кола культур, індивід максимізує ймовірність оптимальної взаємодії у професійному середовищі. Це є дуже важливою складовою для майбутніх фахівців, особливо у сфері гуманітарних послуг, які в майбутньому взаємодіятимуть з людьми інших культурних верств суспільства.

Загальнокультурна компетентність надзвичайно важлива у сфері гуманітарних послуг, зокрема там, де існує висока ступінь професійного контакту з широким розмаїттям різних культур. Набуття загальнокультурної компетентності – це «безперервний процес підвищення самосвідомості, розвитку соціальних навичок і моделей поведінки в умовах різноманіття» [4], [6], [7]. Для майбутніх фахівців гуманітарних спеціальностей, вкрай важливо прагнути до володіння високим ступенем загальнокультурної компетентності.

На основі аналізу та узагальнення значної кількості наукових джерел, бесід з провідними науковцями країни, власних спостережень за процесом формування загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей виокремлюємо такі її ключові компоненти:

Обізнаність і ставлення. Усвідомлення власних індивідуальних упереджень і реакцій на людей, що належать до культури або походження, що значно відрізняється від власного. Усвідомивши власні внутрішні упередження, студенти гуманітарних спеціальностей мають працювати над іншими аспектами загальнокультурної компетентності. Значення ставлення до загальнокультурної компетентності полягає в тому, щоб визначити різницю між самоусві-

домленням культурних відмінностей і активним аналізом власних внутрішніх систем, переконань, що передбачає переорієнтацію або перебудову світогляду і систем вірувань людини і розгляд аспектів його власної культури для розуміння інших культур.

Самооцінка. Критичне осмислення власних упереджень допомагає розвинути навички, необхідні для ефективної взаємодії з людьми, чие культурне оточення відрізняється від власного. Упередження особистості виникає з минулого досвіду індивіда або з його демографії, і ці упередження існують незалежно від того, усвідомлює він це чи ні.

Взаємодія і сприйняття інших людей завжди впливають на упередження студентів гуманітарних спеціальностей, особливо в майбутній їхній професійній діяльності. Ці упередження мають змогу змусити студентів ненавмисно діяти дискримінаційним чином щодо інших людей. Усвідомлення студентами власних упереджень та робота на ними надає змогу зменшити негативні наслідки, які вони матимуть у взаємодії з оточенням. Визнання того, що у всіх є упередження і що всі ми дотримуємося стереотипів, є першим кроком у розвитку загальнокультурної компетентності.

Знання. Людські цінності і переконання про рівність мають здатність не збігатися з їхньою реальною поведінкою, часто ступінь відмінності між переконаннями і діями значно відрізняється. Люди, які взаємодіють з низькою упередженістю, насправді мають здатність діяти з великою упередженістю, коли фактично взаємодіють з іншими культурами. Розуміння цієї невідповідності і є причиною того, що знання розглядається як ключовий аспект розвитку власної загальнокультурної компетентності. Обґрунтована база знань студентів гуманітарних спеціальностей передбачає критичний аналіз прогалин і недоліків у знаннях студентів та навчальному змісті їхньої професійної підготовки, а також розвиток нових знань (про різні культури, соціальні проблеми, що зачіпають різні групи суспільства, динаміку гноблення і дискримінації, альтернативні теоретичні і практичні перспективи і т. д.) на основі інформації з різних наукових джерел та електронних ресурсів.

Навички. Це цілеспрямований, систематичний і рефлексивний процес, що передбачає набуття навичок, які належать до загальнокультурної компетентності та їхня інтеграція в повсякденну поведінку студентів гуманітарних спеціальностей.

Найбільш важливим аспектом компонента навичок є відмінне спілкування та активне слухання як всередині організації, так і між окремими учасниками.

Студенти гуманітарних спеціальностей, усвідомлюючи власні внутрішні упередження, бажання, що відображають прагнення глибоко зрозуміти власну поведінку, демонструючи високий ступінь предмета знань та реалізації навичок загальнокультурної компетентності, потрапляють з області теорії і навчання в область активної практики.

У міру того, як світ стає все більш глобальним, потреба у високому володінні загальнокультурною компетентністю буде тільки зростати. Розвиток навичок вмілого спілкування та активного слухання надасть змогу студентам стати найбільш ефективними працівниками у сфері гуманітарних послуг. Активне слухання людини надасть змогу студентам дізнатися про культуру і досвід цієї людини, зосередившись на змісті та концентруючись на тому, що говорить й тягне за собою роздум про почуття, що стоїть за змістом або залученою емоцією. Ця емоція свідчить про реальний намір розмови, що дасть змогу студентам визначити емоційний стан людини та відповідати відповідним чином.

Снівчуття. Це мистецтво бачити і відчувати ситуацію іншої особистості, бачити світ таким, яким бачить його вона. Це передбачає здатність студентів розуміти позицію іншої людини. Щоб бути ефективними, студенти мають брати участь у відповідному діалозі, що передбачає побудову відносин з окремою людиною або конкретною культурною групою.

Аналіз низки наукових джерел, методичної літератури, спеціалізованих інтернет-ресурсів з питань формування загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей надав змогу розглядати її набуття як свідчення культурного розвитку і визначити цей процес, як педагогічно організований процес збагачення культурного досвіду в

основі якого лежить стратегія культурного розвитку студента як суб'єкта культурної діяльності. Для формування та розвитку ключових компонентів загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей, на основі опрацьованих літературних джерел, слід реалізувати комплекс педагогічних умов, а саме [7], [8], [9]:

- орієнтація освітнього процесу на формування загальнокультурного досвіду студентів та його розвиток від рівня суб'єкта окремих дій до рівня саморегульованого суб'єкта культурної діяльності,

- забезпечення цілісності культурного досвіду студентів, яка характеризується повнотою компонентів здійснюваної ними культурної діяльності (мотиваційного, ціннісно-цільового, змістовно-інструментального, рефлексивного) у процесі формування загальнокультурної компетентності;

- технологізація процесу формування загальнокультурної компетентності.

Реалізація й дотримання педагогічних умов у процесі розвитку загальнокультурної компетентності. Дасть змогу студентам гуманітарних спеціальностей, згідно з низкою наукових досліджень [2], [5], [7]:

- аналізувати й оцінювати найважливіші досягнення національної, європейської та світової науки й культури, орієнтуватися в культурному та духовному контекстах сучасного українського суспільства;

- застосовувати засоби й технології інтеркультурної взаємодії;

- знати рідну й іноземні мови, застосовувати навички мовлення та норми відповідної мовної культури, інтерактивно використовувати рідну й іноземні мови, символіку та тексти;

- застосовувати методи самовиховання, орієнтовані на систему індивідуальних, національних і загальнолюдських цінностей, для розроблення й реалізації стратегій і моделей поведінки та кар'єри;

- опановувати моделі толерантної поведінки та стратегії конструктивної діяльності в умовах культурних, мовних, релігійних та інших відмінностей між народами, різноманітності світу й людської цивілізації.

Загальнокультурна компетентність та умови її формування змінюються відповідно до історичних перетворень. Студенти гуманітарних спеціальностей як майбутні фахівці мають володіти точними знаннями про власну культуру та культурні групи з якими вони контактуватимуть, оскільки наявність високого рівня розвитку загальнокультурної компетентності є ключем до успіху сучасного конкурентоспроможного фахівця.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У наш час потреба в розвитку загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей значно посилилася. Формування та становлення студентів як фахівців нового типу набуває особливої значущості на теренах сучасного суспільства. Різноманіття наукових праць свідчить про прагнення науковців органічно включити культурну складову в професійний образ компетентного фахівця і знайти для цього найбільш ефективні шляхи і засоби професійної підготовки. Загальнокультурна компетентність є ключовою для студентів гуманітарних спеціальностей. Вона формується протягом усього життя та допомагає студентам у набутті нових компетентностей, які, в свою чергу, надають змогу майбутнім фахівцям розвиватися і досягати нових висот у своєму професійному становленні, та забезпечує додаткову цінність на ринку праці, соціальну згуртованість і активну громадянську позицію особистості, пропонуючи гнучкість, адаптивність, задоволеність та мотивацію. Міцне розуміння студентами власної культури та почуття ідентичності є основою для відкритого ставлення та поваги до різноманітності культурного самовираження.

У зв'язку з швидкою інтеграцією та глобалізацією інформаційних технологій у життєдіяльність кожної людини є незаперечним чинником його впливу на особистість. Висока популярність Інтернету, соціальних мереж, сервісів актуалізує напрям подальшого дослідження, а саме вплив соціальних медіа на процес формування загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей.

Використані джерела

- [1] І. А. Зязюн, «Компетентнісний педагог завжди й повсюдно-учитель, психолог, культуролог, вчений», *Естетичні та етичні основи розвитку педагогічної майстерності викладачів вищих педагогічних навчальних закладів*, №1, с. 49–54, 2013.
- [2] О. О. Квітка, «Формування компетентності культурної обізнаності й самовираження студентів гуманітарних спеціальностей», *Jurnalul Umanitar Modern. Republica Moldova*, № 1, с. 23–27, 2019.
- [3] О. В. Малихін, «Компетентнісний підхід у навчанні іноземної мови студентів філологічних спеціальностей», *Молодий вчений*, Херсон, №12.1(40), с. 462–465, 2016.
- [4] О. В. Малихін, *Компетентнісно-орієнтована парадигма підготовки майбутнього філолога* : монографія, О. В. Малихін, Ред. Київ, Україна : ТОВ “Н ВО Інтерсервіс”, 2016.
- [5] О. В. Малихін, та І. С. Гриценко, «Загальнокультурна компетентність студентів філологічних спеціальностей як дидактичний феномен» у *Компетентнісно-орієнтована парадигма підготовки майбутнього філолога* : монографія, О. В. Малихін, Ред. Київ, Україна : ТОВ “Н ВО Інтерсервіс”, 2016, с.129–217.
- [6] К. В. Савельєва, «Значение культурной компетентности в формировании современной молодежи», *Context and Reflection: Philosophy of the World and Human Being*, Vol. 5, Is. 6A 2016. [Электронный ресурс]. Доступно: <http://www.publishing-vak.ru/file/archive-philosophy-2016-6/26-saveleva.pdf> (дата звернення: 05.04.2020).
- [7] Н. В. Хорошилова, «Формирование культурной компетентности студентов вуза», автореф. дисс. на соиск. научн. степени канд. пед. наук, Нижний Новгород, Россия, 2013. [Электронный ресурс]. Доступно: <http://dislib.ru/pedagogika/8277-4-formirovanie-kulturnoy-kompetentnosti-studentov-vuza.php> (дата звернення: 02.04.2020).
- [8] А. В. Хуторской, *Компетентностный подход в обучении* : Научно-методическое пособие, Москва, Россия: Издательство “Эйдос”, 2013.
- [9] В. Д. Шинкарук, О. В. Малихін, та Г. М. Удовіченко, «Визначення і моделювання структури змісту предметних компетентностей студентів філологічних спеціальностей» у *Компетентнісно-орієнтована парадигма підготовки майбутнього філолога* : монографія, О. В. Малихін, Ред. Київ, Україна : ТОВ “Н ВО Інтерсервіс”, 2016, с. 59–129.
- [10] Т. М. Ярмольчук, «Компетентнісно-орієнтована парадигма організації освітнього процесу у вищій школі», *Молодь і ринок* №9, с. 164–168, 2017.

References

- [1] I. A. Ziazun, «Kompetentnisnyi pedahoh zavzhdy y povsiudno-uchytel, psykholog, kulturoloh, vchenyi», *Estetychni ta etychni osnovy rozvytku pedahohichnoi maisternosti vykladachiv vyshchyykh pedahohichnykh navchalnykh zakladiv*, №1, s. 49–54, 2013. (in Ukrainian)
- [2] O. O. Kvitka, «Formuvannia kompetentnosti kulturnoi obiznanosti y samovyrazhennia studentiv humanitarnykh spetsialnosti», *Jurnalul Umanitar Modern. Republica Moldova*, № 1, s. 23–27, 2019. (in Ukrainian)
- [3] O. V. Malykhin, «Kompetentnisnyi pidkhid u navchanni inozemnoi movy studentiv filolohichnykh spetsialnosti», *Molodyi vchenyi*, Kherson, №12.1(40), s. 462–465, 2016. (in Ukrainian)
- [4] O. V. Malykhin, *Kompetentnisno-orientovana paradyhma pidhotovky maibutnoho filoloha* : monohrafiia, O. V. Malykhin, Red. Kyiv, Ukraina : TOV “N VO Interservis”, 2016. (in Ukrainian)
- [5] O. V. Malykhin, ta I. S. Hrytsenko, «Zahalnokulturna kompetentnist studentiv filolohichnykh spetsialnosti yak dydaktychnyi fenomen» u *Kompetentnisno-orientovana paradyhma pidhotovky maibutnoho filoloha* : monohrafiia, O. V. Malykhin, Red. Kyiv, Ukraina : TOV “N VO Interservis”, 2016, s.129–217. (in Ukrainian)
- [6] K. V. Savel'yeva, «Znacheneye kul'turnoy kompetentnosti v formirovannii sovremennoy molodezhi», *Context and Reflection: Philosophy of the World and Human Being*, Vol. 5, Is. 6A 2016. [Elektronnyy resurs]. Dostupno: <http://www.publishing-vak.ru/file/archive-philosophy-2016-6/26-saveleva.pdf> (data zvernennia: 05.04.2020). (in Russian)
- [7] N. V. Khoroshilova, «Formirovaniye kul'turnoy kompetentnosti studentov vuza», avtoref. diss. na soisk. nauchn. stepeni kand. ped. nauk, Nizhniy Novgorod, Rossiya, 2013. [Elektronnyy resurs]. Dostupno: <http://dislib.ru/pedagogika/8277-4-formirovanie-kulturnoy-kompetentnosti-studentov-vuza.php> (data zvernennia: 02.04.2020). (in Russian)
- [8] A. V. Khutorskoy, *Kompetentnostnyy podkhod v obuchenii* : Nauchno-metodicheskoye posobiye, Moskva, Rossiya: Izdatel'stvo “Eydos”, 2013. (in Russian)
- [9] V. D. Shynkaruk, O. V. Malykhin, ta H. M. Udovichenko, «Vyznachennia i modeliuвання структури змісту предметных компетентностей студентів філологічних спеціальностей» у *Kompetentnisno-orientovana paradyhma pidhotovky maibutnoho filoloha* : monohrafiia, O. V. Malykhin, Red. Kyiv, Ukraina : TOV “N VO Interservis”, 2016, s. 59–129. (in Ukrainian)
- [10] T. M. Yarmolchuk, «Kompetentnisno-orientovana paradyhma orhanizatsii osvitnoho protsesu u vyshchii shkoli», *Molod i rynek* №9, s. 164–168, 2017. (in Ukrainian)

Оксана Квитка, соискатель Института педагогики НАПН Украины, г. Киев, Украина.

ФОРМИРОВАНИЕ КЛЮЧЕВЫХ КОМПОНЕНТОВ ОБЩЕКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СТУДЕНТОВ ГУМАНИТАРНЫХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ

В статье акцентировано внимание на необходимости развития общекультурной компетентности у студентов гуманитарных специальностей. Охарактеризованы ключевые компоненты формирования общекультурной компетентности. Выявлены педагогические условия процесса формирования общекультурной компетентности, которые имеют теоретическое значение и служат ориентиром для разработки технологии профессиональной подготовки студентов гуманитарных специальностей. Описан перечень навыков, которыми должны овладеть студенты в результате реализации и соблюдение выделенных условий формирования компонентов общекультурной компетентности студентов.

Результаты, представленные в статье, составляют научно-теоретический базис для дальнейшего изучения данного вопроса. В связи с этим предложено направления дальнейшего исследования, а именно влияние социальных медиа на процесс формирования общекультурной компетентности студентов гуманитарных специальностей, поскольку быстрая интеграция и глобализация информационных технологий в жизнедеятельности каждого человека являются неоспоримым фактором его воздействия на личность.

Ключевые слова: компетентность; общекультурная компетентность; ключевые компоненты; студенты; гуманитарные специальности.

Oksana Kvitka, applicant of the Institute of Pedagogy of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

FORMATION OF KEY COMPONENTS OF GENERAL CULTURAL COMPETENCE OF STUDENTS OF HUMANITIES

People have always lived in a diverse ethnic society, which is characterized by the rapid integration of information technologies in all spheres of society's life. The development of information technology enables people to interact across cultures through social networking sites, blogs, and chat rooms. Many industries have a significant amount of international cooperation, and the career of a modern specialist in many areas increasingly involves working with people from different parts of the world. Despite the fact that society is becoming more culturally diverse and globalized, problems related to inequality and bias in cross-cultural interaction remain. That is why the article focuses on the need to develop general cultural competence among students of Humanities. An essential analysis of the formation of key components of general cultural competence of students as a condition for their competitiveness in future professional activities is carried out. Pedagogical conditions of the process of formation of general cultural competence, which are of theoretical significance and serve as a reference point for the development of technology for professional training of students of Humanities, are identified. The list of opportunities that students should master as a result of implementation and compliance with the selected conditions for the formation of components of general cultural competence is described. The cultural knowledge received by the subjects of training should be integrated into every aspect of students' educational and professional activities. They must be trained and able to effectively use their knowledge, taking into account the cultural diversity of society and the state as a whole.

The results are presented in the article and form a scientific and theoretical basis for further study of this issue. In this regard, the direction of further research is proposed, namely, the influence of social media on the formation of general cultural competence of students of Humanities, since the rapid integration and globalization of information technologies in the life of each person is an undeniable factor in its impact on the individual.

Keywords: competence; general cultural competence; key components; students; Humanities.